

Het is al "Kultuur" wat de klok slaat, maar onze Ministers van Kultuur en onze Schepenen van Kultuur kunnen blijkbaar niet verhinderen dat ons kultuurpatrimonium voor een beetje geld verminkt wordt. Dàt beletten is ook kultuur, en dan nog wel van de beste soort!

Indien wij nu eens wat minder gingen praten over Kultuur en ze wat meer gingen beoefenen?....

H.C.

Citaat: Le Veau d'Or est toujours debout (Méphisto)

* * * * *

ALFONS VAN WERVEKE

(vervolg)

Ongeveer hetzelfde kan gezegd worden aangaande de ruïnen van de St.-Baafsabdij. Reeds in 1902 zien we een eerste boekje van de pers komen: Bouwvallen van de St.-Baafsabdij, Gids/ Guide du visiteur des Ruines de l'Abbaye de S. Bavon, gevolgd door herdrukken van 1905 en 1908. Nadat Van Werveke van zijn ter plaatse gedane ontdekkingen verslag uitgebracht had (1910) en het zogenaamd Museum voor Stenen Voorwerpen ingericht, liet hij in 1912 (vooravond van de Wereldtentoonstelling!) de 4de vermeerderde druk van zijn gids verschijnen, natuurlijk met ditmaal een rondleiding door het Museum. Vertalingen volgden het volgende jaar. Van de later op de markt gebrachte gidsen vertoonde die van 1936 nauwelijks enige wijziging. Pas in 1951 kon men van een volledig herziene uitgave spreken.

Het scheelde maar een haar of we hadden warempel vergeten dat Van Werveke ook het Oudheidkundig Museum te "conserveren" had. Inderdaad bepaalde zijn taak zich hoofdzakelijk bij dat "bewaren" van het gebouw en zijn inhoud, alleszins zolang het Museum aan de Lange Steenstraat ondergebracht was. Voor de reeds genoemde Gand, Guide illustré schreef hij een artikel getiteld Musée d'Archéologie (1) naar alle waarschijnlijkheid om in de vervanging te voorzien van Hermann van Duyse's Catalogue du Musée Archéologique de Gand, Gand, 1886.

Ongelukkig genoeg was ons museum verre van ideaal behuisd in de gewezen kerk van het Karmelietenklooster, ook wel klooster van de Vrouwenbroers genoemd. Vandaar dat door verschillende stemmen de vrome wens geuit werd voor de zo waardevolle als kwetsbare verzameling oudheden naar een meer geschikte en vooral "gezonder" onderdak uit te zien.

Wie dacht u die als eerste de gedachte opperde de collecties over te brengen in een voor dat doel herstelde Bijloke-abdij? Een gebouwencomplex dat de Stad in 1912 voor de C.O.O. gekocht had. Het "Oudmannekenshuis" dat er sedert het einde van de 18de eeuw in ondergebracht was verhuisde naar het Lousbergsgesticht zodat men nog vóór het uitbreken van Oorlog '14-18 met de restauratie van de erg gehavende gebouwen kon beginnen. Zoals te verwachten was moesten de aangevangen werken in de oorlog stopgezet worden. Voor heel lang trouwens, want het zou 1920 worden eer men de handen opnieuw uit de mouwen zou

steken. Die vrijwel onpersoonlijke MEN waren de Commissie van Toezicht op de herstellingswerken waarvan J. Casier de voorzitter was; bouwmeester H. Geirnaert en de ziel van de verwezenlijking: onze Alfons.

Om niet alleen week- en zondag, doch tevens dag en nacht bij de hand te zijn, verliet hij op 13-10-1923 zijn huis aan de Ekkergermaan om op de werf - in geen paleis - te komen wonen (tot 4-3-1925).

Helaas, niettegenstaande de klaarblijkelijke goede wil van die meerkoppige MEN vorderden de werken slechts met een heel traag slakkengangetje, zodat geen maand voorbij ging zonder dat van die stand van zaken in de pers en in de Gemeenteraadszaal alles behalve welluidende echo's te vernemen waren. Om de een en de ander wat wind uit de zeilen te nemen besloot de Stad het Museum dan toch maar officieel te openen. Een opening die plaats greep op 28-5-1928 in tegenwoordigheid van H.H.K.K. H.H. de Hertog en de Hertogin van Brabant. Een erg voorbarige opening trouwens want wegens de maar al te noodzakelijke voortzetting van de onderbroken werken sloot men 's Museums poorten opnieuw gedurende de maanden januari en februari 1929. Werd het 1930 eer de Baudeloozaal kon geopend worden; 1931 eer de mooie 1715-zaal, wier artistieke zoldering sedert 1920 op overplaatsing wachtte, voleindigd was; 1932 om nog steeds te breken en te maken.

Voor de zoveelste keer veroorloven we ons ons verhaal te onderbreken en enkele jaren achteruit te gaan om op de 2de verdieping van het Schepenhuis van Gedele te gaan vernemen wat daar onder-tussen met de directie van het Archief gebeurd was.

In 1916 overleed archivaris V. Van der Haeghen. Had zijn adjunct Van Werveke enige kans zijn "baas" op te volgen? Vraagteken. Werd voor de bezetting van die post Dr. V. Fris uitgekozen uitsluitend omdat hij een academisch gegradueerde was? De waarheid zal wel te zoeken zijn in het feit dat de Stad meende Van Werveke beter te kunnen gebruiken buiten dan binnen het Archief. Wat zeggen wil dat men hem ook het conservatorschap toevertrouwde van de overige geschiedkundige gebouwen van de stad.

Meer nog dan voorheen bracht deze nieuwe werkring mee dat hij zich ging bezighouden met de Gentse toponymie en wat daarmee verband houdt. Hoe dan ook was hij een der eersten - of de allereerste - om belangstelling op te brengen voor de trieste fysionomie van een aanzienlijk gedeelte onzer 19de eeuwse straatnamen en om tegelijk een gloedvol pleidooi uit te spreken ter gezondmaking van die sedert de Franse Overheersing zo doodziek geworden toponymie.

Niemand zal ontkennen dat zijn wekroep zo maar in dovemansoren terecht kwam (remember de Straatnamencommissie F. Desmedt- O. van Hauwaert- J. Vermeulen). Weliswaar kwam men ertoe wat te dokteren aan enkele foutief gespelde namen, kwam men ertoe sommige kreupel geworden historische persoonsnamen in ere te herstellen, kwam men ertoe wat de borden betreft van een handvol personages te vermelden welke hun titel of ambt was (ik denk o.a. aan Koning Albertlaan, Keizer Jozefstr., Hertog Jan zonder Vreesstr., Baron A. Verhaegenstr., Pres. Fr.D. Roose-

veltlaan, Bisschop Triestlaan, Burgemeester Braunplein, Schepen Andrieslaan, Prof. P. Fredericqstr., Vaandrig Sneyssonestraat) doch van zijn redelijk en gemakkelijk uit te voeren voorstel op de borden eveneens iets over hun curriculum vitae mee te delen, zou helaas nooit iets in huis komen.

Akkoord dat het in 1919 uitgegeven werkje (2) nog geen volwaardig straatnamenboek kon genoemd worden alhoewel het overloopt van originele en rationele gedachten en wenken. Een proef op de som? Toen Dr. V. Fris in 1925 in opdracht van de Schepen van Onderwijs zijn als prijsboek bedoeld De oude Straatnamen van Gent schreef aarzelde hij geen ogenblik ruimschoots gebruik te maken én van Van Werveke's boekje én van diens talloze aantekeningen (3) die deze in zijn bureau in de Lakenhalle bewaarde (4). Zoals bekend vergastte Fris ons kort daarop op een tweede prijsboekje: De historische Persoonsnamen der Straten van Gent.

Dat onze Conservator van meet af aan ook zuiver toerisme belangstelling opgebracht heeft wordt maar al te duidelijk bewezen door de drukwerkjes waarvan de 2de uitgave dagtekent van aug. 1912: Gand et 2 demi-journées/ Gand en 4 demi-journées/ Le Port de Gand / Les environs de Gand/ Prix 10 centimes (met platte grond; uitgegeven met het oog op de Wereldtentoonstelling van 1913).

De Oorlog '14-'18 diende echter achter de rug te zijn eer hij, daadwerkelijk gesteund door Schepen E. Anseele, een "Inlichtingenkantoor voor vreemde bezoekers" in de benedenzaal van de Lakenhalle kon inrichten.

Praktisch gelijktijdig stelde hij die bezoekers pretentieloze brochuurtjes ter beschikking waarvan ons jammer genoeg ook maar de 2de editie bekend zijn:—Gids voor den Vreemdeling te Gent/ 4 Wandelingen / april 1923;

— Guide de l'Etranger à Gand/ 4 Itinéraires / z.d.;

— Ghent Visitor's Guide Book/ Four Itineraries/ aug. 1923;

brochuurtjes die weldra uitgroeiden tot volumineuzere boekjes:

remember de 40 blz. grote Ghent the City of Monuments, the

City of Bequinages, the City of Flowers... published by

A. van Werveke, Secretary, 1925, wellicht voorafgegaan door:

Bezoekt de Stad der Bloemen, de Stad der Praalgebouwen, de

Stad der Begijnhoven (z.d.) en door: Gand, la Ville des Fleurs, la Ville des Monuments, la Ville des Béguinages.

Edoch, Van Werveke verwezenlijkte op toeristisch gebied meer dan dat! Te Brussel stichtte hij de Vereeniging van de Belgische en de Luxemburgsche Steden tot bevordering van het Vreemdelingenverkeer, een vereeniging die langs lijnen van geleidelijkheid uitgroeide tot een volwaardige ministeriële Dienst: het Commissariaat-generaal voor Toerisme.

Ch.L. Diericx; Prof. P. Fredericq, Pr. Claeys, Fr. de Potter en Prudens Van Duyse werden door het zg. dankbare nageslacht onderscheiden met een straatnaamgeving. Terecht want inzake Gentse geschiedschrijving hebben zij een boel prestaties op hun erelijst mogen vermelden.

Alfons, die zich zoals hierboven aangehaald in geen geringe mate met de Gentse toponiemen beziggehouden heeft - wel integendeel, zou ik denken - wacht nog steeds op een gelijkaardige officiële erkenning van zijn verdiensten. Zelfs het houten (of was het er een van karton?) herdenkingsplaatje dat gedurende een zekere tijd op de deur van een der zaaltjes (5) van het Bijloke Museum gespijkerd was, werd meer dan 10 jaar geleden weggenomen.

Het waarom van die verwijdering? Mochten de (schaarse) bezoekers van het uniek gebouwencomplex niet vernemen dat dit complex hem een en ander te danken heeft? Laat ons vurig hopen dat men op een schone dag het besluit neemt het plankje (of was het een stuk karton?) uit zijn duistere schuilhoek te voorschijn te toveren, niet om het opnieuw op de deur te spijkeren maar om het te vervangen door iets in een wat eerbiedwaardiger materiaal uitgevoerd en voorzien van een wat serieuzere tekst. Iets in de aard van : Alfons van Werveke 1860-1932 / geschieden- en oudheidkundige : stampte van 1920 tot 1930 dit Museum uit de grond.

Jammer dat zo'n plaatje niet meer dan een paar woorden en een paar getallen mag bevatten. Anderszins zou er kunnen aan herinnerd worden hoezeer de man uitblonk door zijn geen mate kennende bedrijvigheid, uitzonderlijk gekenmerkt door een ongemene belangloosheid, een buitengewoon waarheidsbesef, een uitgesproken rechtvaardigheidsgevoel.

Zijn belangloosheid. Wie anders dan hij zou eraan gedacht hebben zonder er een rode cent voor op te rapen gedurende meer dan een decennium aan 4 kranten - Gazette van Gent; Het Laatste Nieuws, Vooruit; La Flandre libérale- week na week een Oudheidkundige Kroniek = Chronique archéologique te bezorgen?

Naar ruwe schatting een 500tal verschillende om ter belangwekkende praatjes. Praatjes die door iedere lezer te begrijpen, te smaken en te waarderen viel; praatjes die niet zelden een menigte reacties teweeg brachten, zelfs uit hoeken uit dewelke men die allerm minst zou verwachten: van de nauwelijks geletterde werkman. Zo groot was het succes van en de navraag naar die opstelletjes dat de auteur ervan een 84tal tot een boek bundelde (6). Na zijn dood werd een tweede bloemlezing kroniekjes uitgegeven, doch ditmaal op een andere leest geschoeid (7).

Zijn rechtvaardigheidsgevoel. Ik weet niet of Van Werveke er veel voor zou gevoeld hebben om deel uit te maken van de stand der blauwbloedigen. Had hij het wel gedaan, dan zou hij zonder enige twijfel in zijn adellijk wapen een bezige bij gevoerd hebben en voor devies gekozen: Recht voor de Vuist. Als hij ervan overtuigd was een goede zaak te dienen verdedigde hij zijn standpunt zonder aanzien des persoons; al moest hij het opnemen tegen om het even welke overheid, of die plaatselijk was of landelijk. Hij ontzag noch zijn politieke tegenstrevers noch de vrienden uit het eigen kamp.

Kwam de (historische) waarheid in het geding, dan aarzelde hij zelfs niet de meningen en stellingen van zijn directe superieuren aan te vallen.

Vooral als het erop aan kwam zijn Stad en dier patrimonium te verdedigen vergat hij wetens en willens een blad voor de mond te nemen. "Heeft men te Brussel geen geld meer voor Gent? Moeten al de millioenen der schatkist voor de hoofdstad dienen, voor 's Konings Mont des Arts...?' " Zou men deze felle verwijten aanhorend zich niet in het jaar 1973 wanen? Toch is de noodkreet ruim 70 jaar oud, geslaakt op de plaats waar eens het schone Pakhuis prijkte, de funderingen van een Vlaamse Schouwburg gesloopt werden en die van een Postkantoor met ongeduld verwacht.

Welke waarde hij aan dat "recht voor de vuist" hechtte moge blijken uit een incidentje waarvan de echo's in de toenmalige pers nog te vinden zijn.

1928. De muurschilderingen in de refter van de Bijloke zijn 3 jaar geleden ontdekt, doch nog steeds wordt erover gesproken, geschreven, gelogen. Een gerucht doet nl. de ronde als zouden die schilderingen ontdekt zijn door personage uit de kunstwereld. Stellig geen onbekende voor Van Werveke, wellicht een collega, een vriend. Geen beletsel voor hem om ervoor te zorgen dat "de keizer gegeven wordt dat des keizers is": "Men vraagt ons of het waar is dat Het Laatste Avondmaal ontdekt werd door den heer X. Wat geeft dat? Maar aangezien namen worden genoemd zijn we wel verplicht de juiste toedracht der zaak mede te delen. De heer X heeft pas de schildering gezien nadat ze geheel ontbloot was. Reeds meer dan 30 jaar geleden hadden wij bemerkt dat rond het meest oostelijk venster kepers te zien waren (...) en roode grondkleur. Met toelating van het College en op gunstig advies van de Commissie lieten wij de kalklaag verwijderen door den versieringsschilder Jan Van Melle. 't Is hij die eerst den apostel ontdekte en vervolgens al de personages ontblootte. In de Gothische zaal (8) heeft men de oorspronkelijke schildering gedeeltelijk weergevonden (...)

't Is een jonge, verstandige metselaarsknaap, A. Van Neder, die sporen van de versiering vond en de opdracht kreeg de versiering verder te ontblooten. Ziedaar de waarheid! Men moet elk geven wat hem toekomt, ook aan de nederigsten. (Onderstropping van ons). Commentaar overbodig!

Koppel gerust aan deze schone karaktereigenschappen een dienstvaardigheid waarop niemand, de volslagenste leek noch de onbeholpenste krantenlezer, ooit een vergeefs beroep deed. Daarvoor was hij te veel schoolmeester gebleven, tot het einde van zijn leven toe. Schoolmeester als museumcicerone, als kroniekjes-schrijver, schoolmeester als voordrachthouder, als gezinshoofd. "Enfin, - et ce n'est pas son moindre mérite - Alphonse Van Werveke, archiviste-paléographe aux Archives de l'Etat, à Gand, sont devenus historiens, les leçons et l'exemple de leur père n'y ont certes pas été étrangers".(9)

Niet alleen het noodlot is onverbiddeijk. De wet is het niet minder. De leeftijdsgrens bereikt hebbend werd Alfons Van Werveke verzocht zijn pensioen aan te vragen. Dit gebeurde op 30-3-1929. Op 9-12-1929 werd hem dan ook met ingang van 1-1-1930 eervol ontslag verleend uit zijn ambt van Conservator

der Musea van Oudheidkunde en der geschiedkundige Monumenten. Daarenboven werd hij gerechtigd de eretitel van zijn ambt te dragen. Stadsarchivaris Dr. H. Nowé, sedert 8-4-1929 lid van de Commissie van het Bijlokemuseum, volgde Van Werveke op. Deze laatste werd verzocht het mandaat van Dr. Nowé als Commissielid te voltrekken, mandaat dat eindigde op 31-12-1932.

Natuurlijk betekende pensionering voor de ere-conservator geen dolce farniente. Met eenzelfde onverminderde ijver, met eenzelfde aanhoudende belangstelling, met eenzelfde warme geestdrift bleef hij pluizen, vorsen, schrijven. Regelmatiger en veelvuldiger dan ooit te voren werden de krantenredacties op de vruchten van zijn activiteit getrakteerd:

Het Kloosterwezen onder het Oud Bewind; 13 oktober 1932;

Over de Aflaten, hun Betekenis; 14 oktober.

Waterwerken in de Middeleeuwen; 15 oktober.

De Kloosters onder het Oud Bewind; Stichting en Stichters; 17 en 18 oktober.

Een week later droeg men hem naar zijn laatste rustplaats. In stilte (10).

M. van Wesemael

Noten

- (1) Afzonderlijk uitgegeven met P. Bergmans, Ancienne Abbaye de la Byloke. In 1928 een Duitse uitgave: Das archeologische Museum in Gent.
- (2) A. Van Werveke, De Namen van de Straten der Stad Gent, Gent, 1919.
- (3) Deze en nog ontelbare andere aantekeningen werden na Van Werveke's dood aan het Stadsarchief geschonken. Daar maakte men er zijn werk van ze volgens de behandelde materie in 1233 enveloppen te bergen. Deze zg. Nota's V.W. vormen een onuitputtelijke bron voor elke zoekgrage bezoeker, de vorsende student niet in het minst.
- (4) Een anecdote de moeite waard vermeld te worden: de conciërge van het Belfort-Lakenhalle, de heer Vanderbeken, die ervan overtuigd was dat Fris zonder het medeweten van Van Werveke dezès documentatie in de Lakenhalle berustend, raadpleegde, gaf aan wie het horen wilde lucht aan zijn verontwaardiging: " Een echte schande dat ze achter de rug van die beel te goede meneer Van Werveke in zijn "schoven" gaan snuffelen!!!" Gewed dat de klacht nooit Van Werveke ter ore is gekomen?
- (5) Bedoeld wordt het zaaltje (6 op het plan) dat de rijkste verzameling trappalen van het land herbergt. Meer dan 30 trappalen tot verschillende stijlen behorend, Gents werk zijn en voortkomen van op het einde der 19de eeuw in de stadskuip gesloopte woningen (o.a. uit de St.-Jansstr., de Regnessestr., de Korte Ridderstr.); Renaissance, Lodewijk XIV, XV en XVI, Empire. U ziet het Van Werveke interesseerde zich niet alleen voor gevels, ijzeren balustraden, sloten sleutels en deurkloppers.

38.

- (6) Bijdragen tot de Geschiedenis en de Oudheidkunde van Vlaanderen, Uitgave van het Willemsfonds, nr. 164, Gent, 1927.
- (7) Gedenkbladen uit het leven onzer Voorouders, Uitgave van het Willemsfonds, nr. 171, Gent, 1936.
- (8) Zaaltje 5 op het plan. Is sedert een jaar of 2 niet toegankelijk voor het publiek. De schilderijen die niet meer bestaan, vertoonden naar boven toe kronkelende wijngaardranken die heiligenbeelden ondersteund hadden, o.a. van de H. Catharina.
- (9) Nécrologie A. Van Werveke, Revue belge de Philologie et d'Histoire, T. XII, N° 2, p. 513, par Fr.-L.Ganshof.
- (10) Van de 4 dagbladen waarmee de overledene meegewerkt had, waren er 2 die een fatsoenlijk In Memoriam neerschreven: Het Laatste Nieuws en de Flandre. De Gazette van Gent had bepaald iets degelijks mogen leveren. Voor Vooruit met zijn armzalige 10 regeltjes tekst was krenterigheid troef geweest.

* * * * *

EEN GOED VOORBEELD VOOR GENT.

Gent zou er bepaald geen kwaad aan doen zich wat meer te laten inspireren door haar cultuurbewuste zusterstad Brugge. In Brugge is men ernstig aan het overwegen de rei die onder het Zand loopt weer open te leggen en er brugjes over te bouwen. Dit verrijkend plan zou dan toelaten rond de stad te varen. Ook in Gent bestaat er een plan de Plotersgracht in het Patershol weer open te leggen en er de oude brugjes over te bouwen, maar dit plan komt niet van het Stadsbestuur dat het altijd bekeken heeft met koele, vijandige blikken. In Brugge denkt men aan de bouw van ondergrondse parkeerplaatsen buiten de stadskern, een voor de hand liggende oplossing die ook in andere beschaafde steden reeds verkozen werd. In Gent bouwt men liever in de hoogte in de stadskern. Het is immers zo veel lelijker. Ook het Stadsbestuur van Brugge is niet blind voor economische noodzakelijkheden, noch ongevoelig voor havenproblemen, maar dàar weet men sinds lang wat men in Gent nog moet ontdekken: het enorm belang en de fantastische mogelijkheden van de toeristische industrie die in de toekomst steeds meer en meer uitbreiding zal nemen en wellicht één van de belangrijkste industrieën zal worden die de locale bevolking in zijn geheel ten goede komt en vele duizenden mensen ter plaatse werk verschaft. In Gent met zijn fantastisch toeristisch kapitaal denkt men nog altijd in termen van nieuwe fabrieken.

H.C.